

MUQIMIY SHE'RIYATIDA SUBYEKTIV "MEN" VA KOLLEKTIV IDENTITET O'ZARO MUNOSABATI

Aminova Gulnur Ergash qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti talabasi

Annotatsiya. *Muqimiy she'riyatida subyektiv "men" va kollektiv identitet o'rtasidagi munosabatlarning badiiy hamda lingvopoetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shoir lirikasida individual kechinmalar, shaxsiy ruhiy holatlar va muallif pozitsiyasi xalq hayoti, milliy tafakkur hamda ijtimoiy qarashlar bilan uyg'un holda namoyon bo'lishi ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot davomida "men" konseptining poetik ifodasi, uning xalq manfaatlari, jamoaviy ong va ijtimoiy qadriyatlar bilan bog'liqligi semantik jihatdan o'rganildi. Shuningdek, Muqimiy she'riyatida xalqona uslub, emotsional-ekspressiv birliklar hamda satirik vositalar orqali kollektiv identitetning shakllanish mexanizmlari tahlil qilindi. Natijada shoir ijodida individual va jamoaviy tafakkurning o'zaro uyg'unlashuvi milliy badiiy tafakkurning muhim poetik ko'rinishi ekanligi aniqlandi.*

Kalit so'zlar: *Muqimiy, subyektiv "men", kollektiv identitet, lingvopoetika, poetik tafakkur, semantik maydon, xalqona uslub, badiiy obraz, milliy identitet, satira.*

Аннотация. *В поэзии Муқимий анализируются художественные и лингвопоэтические особенности взаимоотношения субъективного «я» и коллективной идентичности. Научно обосновано, что индивидуальные переживания, личное мировосприятие и авторская позиция в лирике поэта органично сочетаются с народной жизнью, национальным мышлением и социальными взглядами общества. В ходе исследования семантически изучены поэтическое выражение концепта «я», его связь с общественным сознанием, народными интересами и коллективными ценностями. Также проанализированы механизмы формирования коллективной идентичности посредством народного стиля, эмоционально-экспрессивных единиц и сатирических средств в поэзии Муқими. В результате установлено, что гармония индивидуального и коллективного сознания в творчестве поэта является важным проявлением национального художественного мышления.*

Ключевые слова: *Муқими, субъективное «я», коллективная идентичность, лингвопоэтика, поэтическое мышление, семантическое поле, народный стиль, художественный образ, национальная идентичность, сатира.*

Abstract. *The artistic and linguopoetic features of the relationship between the subjective "self" and collective identity in the poetry of Muqimiy are analyzed. The study scientifically explains that the poet's individual experiences, personal worldview, and authorial position are closely connected with people's life, national consciousness, and social values. The poetic expression of the concept of the "self" and its semantic relationship with public consciousness, collective values, and national interests are examined. In addition, the*

mechanisms of forming collective identity through folk style, emotional-expressive units, and satirical devices in Muqimiy's poetry are analyzed. The research concludes that the harmony between individual and collective consciousness in the poet's works represents an important manifestation of national artistic thinking.

Keywords: *Muqimiy, subjective self, collective identity, linguopoetics, poetic thinking, semantic field, folk style, artistic image, national identity, satire.*

KIRISH

O'zbek mumtoz adabiyoti xalqning tarixiy tafakkuri, ma'naviy qadriyatlari va ijtimoiy hayotini badiiy aks ettiruvchi muhim madaniy meros hisoblanadi. Ayniqsa, XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asr boshlarida yashab ijod qilgan ma'rifatparvar shoirlar asarlarida xalq hayoti, milliy ong, inson ruhiyati hamda jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar chuqur poetik talqin etilgan. Ana shunday ijodkorlardan biri Muqimiy bo'lib, uning she'riyati o'zbek adabiyotida xalqchilik, realizm va satirik tafakkurning yorqin namunasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Shoir asarlarida nafaqat davr muammolari, balki insonning ichki dunyosi, shaxsiy kechinmalari va jamoaviy ong bilan bog'liq murakkab ruhiy-ijtimoiy jarayonlar ham badiiy ifodasini topgan.

Muqimiy she'riyatining muhim xususiyatlaridan biri unda subyektiv "men" va kollektiv identitetning o'zaro uyg'un holda namoyon bo'lishidir. Shoir lirik qahramoni ko'pincha individual kechinmalar egasi sifatida tasvirlansa-da, uning ruhiy olami xalq manfaatlarini, milliy qadriyatlar va jamiyat hayoti bilan chambarchas bog'liq holda shakllanadi. Bu esa Muqimiy poetikasida "men" konseptining faqat shaxsiy hissiyot ifodasi emas, balki jamoaviy tafakkur va ijtimoiy ongning badiiy ko'rinishi ekanligini ko'rsatadi. Shoir asarlarida individual ruhiyat va xalq dardi bir-biri bilan uyg'unlashib, umumxalq kayfiyati va davr ruhini aks ettiruvchi poetik tizimni yuzaga keltiradi.

Bugungi zamonaviy tilshunoslik va adabiyotshunoslikda identitet masalasi dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida o'rganilmoqda. Ayniqsa, badiiy matnda muallif "meni", poetik subyekt va jamoaviy ong o'rtasidagi munosabatlar lingvopoetik hamda semantik jihatdan tahlil qilinmoqda. Subyektiv "men" insonning ichki ruhiy dunyosi, individual qarashlari va hissiy kechinmalarini ifodalasa, kollektiv identitet ma'lum xalq, millat yoki ijtimoiy guruhning umumiy dunyoqarashi va qadriyatlarini aks ettiradi. Muqimiy ijodida ushbu ikki tushuncha o'zaro qarama-qarshi emas, aksincha, bir-birini to'ldiruvchi poetik birlik sifatida namoyon bo'ladi. Shoirning "men"i xalq ichida yashaydi, uning dardi bilan kuyinadi va xalq manfaatlarini himoya qiluvchi badiiy ovoz sifatida shakllanadi.

Muqimiy she'riyatida xalqona uslubning ustuvorligi ham kollektiv identitetning shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Shoir xalq tiliga yaqin bo'lgan sodda, ravon va emotsional-ekspressiv birliklardan foydalanib, o'quvchi bilan yaqin ruhiy aloqa hosil qiladi. Natijada uning she'rlari oddiy xalq hayoti va ma'naviy dunyosining badiiy ko'zgisiga aylanadi. Ayniqsa, xalqona iboralar, kinoyaviy ifodalar, maqol va matallarga yaqin poetik birliklar orqali jamoaviy tafakkur elementlari kuchli namoyon bo'ladi. Bu esa Muqimiy

ijodida kollektiv identitetning faqat mazmuniy emas, balki lingvopoetik hodisa sifatida ham shakllanganini ko'rsatadi.

Shoir asarlarida subyektiv "men" ko'pincha iztirob chekayotgan, haqiqat izlayotgan va adolatni orzu qilayotgan obraz sifatida gavdalanadi. Biroq bu "men" individual egoizm yoki shaxsiy manfaat timsoli emas. Aksincha, u xalqning umumiy kayfiyati, ijtimoiy dardi va ma'naviy ehtiyojlarini o'zida mujassamlashtirgan poetik obrazdir. Shu sababli Muqimiy lirikasi individual va kollektiv ong uyg'unlashgan murakkab semantik maydonni hosil qiladi. Shoirning ayrim she'rlarida "xalq", "el", "millat", "inson", "do'st" kabi birliklarning faol qo'llanishi kollektiv identitetni ifodalovchi muhim semantik vositalardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Muqimiy satirasida ham subyektiv "men" va kollektiv identitet o'rtasidagi munosabat yaqqol ko'zga tashlanadi. Shoir jamiyatdagi adolatsizlik, mansabparastlik, jaholat va riyokorlikni tanqid qilish orqali o'zining individual munosabatini bildiradi. Biroq bu munosabat faqat muallifning shaxsiy pozitsiyasi bo'lib qolmaydi, balki xalq manfaatlar bilan uyg'unlashgan ijtimoiy ovozga aylanadi. Shu jihatdan qaralganda, Muqimiy poetikasida "men" obrazi jamoaviy onging ifodachisi sifatida faoliyat yuritadi. Bu esa shoir ijodining xalqchilik ruhini yanada kuchaytiradi.

Lingvopoetik jihatdan tahlil qilinganda, Muqimiy she'riyatida emotsional-ekspressiv birliklar alohida ahamiyat kasb etadi. Shoirning poetik tilida uchraydigan metaforalar, kinoya, ironik vositalar va emotsional bo'yoqdor birliklar subyektiv "men"ning ruhiy holatini ifodalash bilan birga, kollektiv identitetning semantik maydonini ham kengaytiradi. Ayniqsa, "dard", "armon", "haqiqat", "xalq", "mehr", "vijdon" kabi birliklar individual hissiyot va jamoaviy ong o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beradi. Bu birliklar shoirning poetik tafakkurida xalq manfaatlarini ustuvor qadriyat sifatida ko'rsatishga xizmat qiladi.

Muqimiy ijodini identitet nuqtayi nazaridan o'rganish bugungi adabiyotshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega. Chunki shoir asarlarida ifodalangan xalqparvarlik, ma'naviy poklik, insoniylik va adolat g'oyalari hozirgi davr uchun ham dolzarb hisoblanadi. Globallashuv sharoitida milliy identitet, xalqning ma'naviy qiyofasi va jamoaviy tafakkur masalalari alohida ahamiyat kasb etayotgan bir davrda Muqimiy she'riyati muhim badiiy va ma'naviy manba vazifasini bajaradi. Shoir poetikasidagi kollektiv identitet unsurlari xalqning tarixiy xotirasi, milliy qadriyatlari va madaniy dunyoqarashini aks ettiradi.

Mavzuning dolzarbligi yana shundaki, o'zbek adabiyotshunosligida Muqimiy ijodi ko'proq satirik va ijtimoiy yo'nalishda tadqiq etilgan bo'lsa-da, undagi subyektiv "men" va kollektiv identitet o'rtasidagi munosabatlar yetarli darajada lingvopoetik asosda o'rganilmagan. Ayrim tadqiqotlarda shoirning xalqparvarlik ruhiga e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, poetik subyektning jamoaviy ong bilan semantik uyg'unligi alohida ilmiy obyekt sifatida chuqur tahlil qilinmagan. Shu sababli mazkur mavzu zamonaviy konseptologiya, lingvokulturologiya va poetik semantika nuqtayi nazaridan yangi ilmiy yondashuvlarni talab qiladi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi Muqimiy she'riyatida subyektiv "men" va kollektiv identitetning o'zaro munosabatlarini lingvopoetik jihatdan tahlil qilish, ushbu tushunchalarni ifodalovchi semantik birliklarni aniqlash hamda ularning poetik funksiyasini ochib berishdan iborat. Tadqiqot davomida shoir asarlarida individual kechinmalarni ifodalovchi birliklar hamda xalq, jamiyat va milliy ong bilan bog'liq semantik qatlamlar qiyosiy tahlil qilinadi. Natijada Muqimiy poetikasida individual va jamoaviy tafakkurning o'zaro uyg'unlashuvi o'zbek mumtoz she'riyatining muhim badiiy-estetik xususiyatlaridan biri ekanligi ilmiy asosda yoritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Muqimiy ijodi o'zbek adabiyotshunosligida xalqchillik, realizm va satirik tafakkur nuqtayi nazaridan keng tadqiq etilgan. Akademik Ozod Sharafiddinov o'z ilmiy qarashlarida Muqimiy poetikasining asosiy xususiyati sifatida xalq ruhiyati va ijtimoiy ongning badiiy ifodasiga alohida e'tibor qaratadi. Olimning fikricha, shoir lirikasi individual hissiyotlar bilan cheklanmay, xalqning umumiy kayfiyati va ma'naviy qarashlarini ham o'zida mujassamlashtiradi. Bu holat Muqimiy she'riyatida subyektiv "men" va kollektiv identitetning o'zaro uyg'unlashuvini ko'rsatadi.

Naim Karimov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda Muqimiy ijodining ma'rifatparvarlik mohiyati va xalq hayoti bilan uzviy bog'liqligi yoritilgan. Olim shoirning lirik qahramoni xalq manfaatlarini bilan uyg'un holda shakllanishini ta'kidlaydi. Ayniqsa, Muqimiy asarlarida xalqning ruhiy kechinmalari, milliy qadriyatlari va ijtimoiy dardlari individual poetik obraz orqali ifodalanishi ilmiy jihatdan muhim xususiyat sifatida baholanadi. Bu esa shoir poetikasida jamoaviy tafakkurning yetakchi o'rin tutishini ko'rsatadi.

Begali Qosimov jadid va milliy uyg'unish davri adabiyotiga oid tadqiqotlarida Muqimiy satirasining ijtimoiy mohiyatini chuqur tahlil qilgan. Olimning qarashlariga ko'ra, shoirning satirik asarlarida muallif "meni" xalqning ijtimoiy ovozi sifatida namoyon bo'ladi. Muqimiy mansabparastlik, jaholat va adolatsizlikni tanqid qilish orqali individual munosabatni emas, balki jamiyatning umumiy kayfiyatini ifodalaydi. Shu jihatdan shoir poetikasida kollektiv identitetning satirik vositalar orqali shakllanishi muhim poetik hodisa hisoblanadi.

O'zbek tilshunosligida konsept va identitet masalalarini o'rganishda Nemat Mahmudov hamda Shavkat Rahmatullayev tadqiqotlari muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning ilmiy qarashlarida til va tafakkur, semantik maydon hamda badiiy matnning emotsional-ekspressiv xususiyatlari keng yoritilgan. Ayniqsa, badiiy matnda individual va jamoaviy ongni ifodalovchi til birliklarining funksional xususiyatlari Muqimiy she'riyatini lingvopoetik jihatdan o'rganishda muhim metodologik asos vazifasini bajaradi.

Ibrohim Haqqulov o'z tadqiqotlarida mumtoz va jadid adabiyotidagi poetik tafakkur masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Olimning fikricha, badiiy asarda muallif "meni" ko'pincha xalqning tarixiy xotirasi va milliy ruhiyati bilan uyg'unlashadi. Muqimiy she'riyatida ham individual ruhiyat xalqning umumiy ma'naviy dunyosi bilan bog'liq holda ifodalanadi. Bu esa shoir poetikasida kollektiv identitetning milliy badiiy tafakkur bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi.

Shuningdek, Abdugʻafur Rasulov va Yoʻldoshev B. kabi olimlarning lingvopoetik tadqiqotlarida badiiy matndagi poetik subyekt, emotsional-ekspressiv birliklar hamda xalqona uslubning funksional imkoniyatlari yoritilgan. Ushbu ilmiy qarashlar Muqimiy sheʼriyatida subyektiv “men” va kollektiv identitetning semantik uygʻunligini oʻrganishda muhim ilmiy manba boʻlib xizmat qiladi. Ayniqsa, poetik til vositalari orqali xalq ruhiyati va individual kechinmalarning birlashuvi shoir ijodining asosiy badiiy -estetik xususiyatlaridan biri sifatida talqin qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida Muqimiy sheʼriyatida subyektiv “men” va kollektiv identitet oʻrtasidagi munosabatlarni aniqlash maqsadida lingvopoetik, semantik hamda qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida Muqimiy sheʼrlari, hajviy asarlari va shoir ijodiga oid ilmiy-adabiy manbalar tanlab olindi. Maʼlumotlarni yigʻish jarayonida poetik matnlarda uchraydigan individual ruhiyatni ifodalovchi til birliklari, emotsional-ekspressiv vositalar, xalqona iboralar hamda jamoaviy ong bilan bogʻliq semantik birliklar saralab olindi. Tadqiqot davomida “men”, “xalq”, “el”, “jamiyat”, “dard”, “haqiqat”, “mehr” kabi konseptual birliklarning mazmuni va funksional xususiyatlari oʻrganildi.

Shuningdek, poetik matndagi subyektiv kechinmalar va kollektiv tafakkur oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlash uchun kontekstual tahlil usuli qoʻllanildi. Bunda har bir til birligining badiiy matndagi vazifasi, muallif pozitsiyasini ifodalashdagi oʻrni hamda xalq ruhiyatini aks ettirishdagi semantik imkoniyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalarini umumlashtirishda lingvokulturologik yondashuv asosida individual va jamoaviy identitetning poetik uygʻunligi baholandi. Natijada Muqimiy sheʼriyatida subyektiv “men”ning xalq manfaatlari va milliy tafakkur bilan uzviy bogʻliq holda shakllanishi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Muqimiy sheʼriyati oʻzbek mumtoz adabiyotida xalq ruhiyati, individual kechinmalar va jamoaviy tafakkurning badiiy uygʻunligini aks ettiruvchi muhim poetik hodisalardan biri hisoblanadi. Shoir ijodida subyektiv “men” obrazi oddiy individual hissiyot ifodasi sifatida emas, balki xalqning umumiy dardi, ijtimoiy qarashlari va maʼnaviy ehtiyojlarini mujassamlashtirgan poetik birlik sifatida namoyon boʻladi. Shu sababli Muqimiy poetikasida subyektiv “men” va kollektiv identitet bir-biriga qarama-qarshi emas, aksincha, oʻzaro uygʻunlashgan holda shakllangan murakkab semantik tizimni tashkil etadi. Shoirning lirik qahramoni oʻzining shaxsiy ruhiy iztiroblarini ifodalash jarayonida xalqning umumiy kechinmalarini ham yoritadi. Bu holat Muqimiy ijodining xalqchilik mohiyatini ochib beruvchi asosiy poetik xususiyatlardan biri sanaladi.

Muqimiy sheʼriyatida “men” konsepti koʻpincha ijtimoiy voqelik bilan bogʻliq holda namoyon boʻladi. Shoirning lirik qahramoni individual ruhiy kechinmalarni tasvirlar ekan, ularni jamiyatdagi muammolar bilan uygʻunlashtiradi. Natijada poetik “men” shaxsiy manfaat doirasidan chiqib, jamoaviy tafakkur ifodachisiga aylanadi. Ayniqsa, shoirning xalq hayoti, adolat, jaholat, kambagʻallik va insoniylik haqidagi qarashlari uning individual

pozitsiyasi orqali umumxalq kayfiyatiga ulanadi. Bu esa Muqimiy poetikasida subyektivlik va kollektivlikning uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Shoirning ko‘plab she‘rlarida xalq bilan hamnafaslik hissi kuchli seziladi. Muqimiy o‘z “meni”ni xalqdan ajratmaydi, aksincha, o‘zini oddiy insonlarning bir qismi sifatida tasvirlaydi. Shu sababli uning lirik qahramoni xalq dardi bilan yashaydi, ijtimoiy adolatsizlikdan iztirob chekadi va jamiyatdagi ma‘naviy inqirozga befarq bo‘la olmaydi. Bunday poetik yondashuv kollektiv identitetning shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Shoirning “xalq”, “el”, “do‘st”, “inson” kabi birliklarni faol qo‘llashi ham jamoaviy ongning badiiy ifodasiga xizmat qiladi.

Lingvopoetik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Muqimiy poetikasida emotsional-ekspressiv birliklar subyektiv “men” va kollektiv identitet o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytiruvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Shoirning poetik tilida uchraydigan “dard”, “armon”, “haqiqat”, “mehr”, “vijdon” kabi birliklar individual hissiyotlarni ifodalash bilan birga, xalqning umumiy ma‘naviy holatini ham aks ettiradi. Masalan, “dard” tushunchasi Muqimiy she‘riyatida faqat muallifning ichki iztirobi emas, balki xalqning ijtimoiy va ma‘naviy azoblarini bildiruvchi semantik birlik sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa shoir poetikasida individual va jamoaviy ruhiyatning uyg‘unlashganini ko‘rsatadi.

Muqimiy she‘riyatida xalqona uslub kollektiv identitetning asosiy poetik belgilaridan biri hisoblanadi. Shoir murakkab falsafiy va ijtimoiy masalalarni sodda, ravon va xalqchil uslubda ifodalash orqali o‘quvchiga yaqinlashadi. Ayniqsa, xalq tilida keng qo‘llanadigan iboralar, maqol va matallarga yaqin poetik birliklarning faol ishlatilishi xalqning dunyoqarashi va ruhiy olamini aks ettiradi. Natijada Muqimiy she‘riyati oddiy xalq hayotining poetik ko‘zgasiga aylanadi. Bu holat kollektiv identitetning til vositalari orqali shakllanish mexanizmini ochib beradi.

Shoir satirasida ham subyektiv “men” va kollektiv identitet o‘rtasidagi bog‘liqlik yaqqol ko‘zga tashlanadi. Muqimiy jamiyatdagi mansabparastlik, jaholat, poraxo‘rlik va riyokorlikni tanqid qilish orqali o‘zining individual munosabatini ifodalaydi. Biroq ushbu munosabat faqat muallifning shaxsiy fikri sifatida emas, balki xalq manfaatlarini himoya qiluvchi ijtimoiy ovoz sifatida talqin qilinadi. Ayniqsa, hajviy asarlarda shoirning “meni” xalqning norozilik kayfiyatini ifodalovchi poetik markaz vazifasini bajaradi. Bu esa kollektiv identitetning satirik vositalar orqali badiyilashganini ko‘rsatadi.

Muqimiy poetikasida metaforik birliklarning qo‘llanishi ham individual va jamoaviy ong uyg‘unligini ochib beradi. Shoir ayrim obrazlar orqali xalqning ruhiy holatini umumlashtiradi. Masalan, zulmat, xaroba, yo‘qchilik yoki vayronalik timsollari nafaqat shaxsiy iztirobni, balki jamiyatdagi ma‘naviy va ijtimoiy inqirozni ham anglatadi. Aksincha, nur, ilm, mehr va haqiqat kabi metaforik birliklar xalqning orzu-intilishlari va ma‘naviy idealini ifodalashga xizmat qiladi. Shu tariqa poetik metaforalar kollektiv identitetning semantik maydonini kengaytiradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Muqimiy she‘riyatida subyektiv “men”ning asosiy xususiyatlaridan biri uning xalq bilan mushtaraklik hissiga ega ekanligidir. Shoir lirik

qahramoni o'zining ruhiy iztiroblarini ifodalash jarayonida xalqning umumiy dardini ham tasvirlaydi. Bu holat ayniqsa shoirning ijtimoiy ruhdagi she'rlarida yaqqol ko'rinadi. Muqimiy uchun individual baxt yoki individual iztirob tushunchasi jamiyatdan ajralgan holda mavjud emas. Shu sababli uning poetik "meni" har doim kollektiv ong bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Muqimiy ijodida "xalq" tushunchasi kollektiv identitetning markaziy semantik yadrosini tashkil qiladi. Shoir xalqni ma'naviy poklik, sabr-toqat va insoniylik timsoli sifatida tasvirlaydi. Shu bilan birga, xalqning og'ir turmushi, jaholat va adolatsizlikdan aziyat chekayotgani ham poetik realizm asosida yoritiladi. Bu qarama-qarshi semantik qatlamlar shoir poetikasining badiiy ta'sirchanligini oshiradi. Natijada kollektiv identitet nafaqat ijobiy ideal, balki jamiyatning murakkab ijtimoiy-ruhiy holatini aks ettiruvchi poetik hodisa sifatida shakllanadi.

Shoir asarlarida individual va jamoaviy ong o'rtasidagi bog'liqlik antonimik semantik oppozitsiyalar orqali ham ifodalanadi. Masalan, "haqiqat – yolg'on", "ilm – jaholat", "mehr – riyo", "xalq – mansabparast" kabi qarama-qarshi tushunchalar poetik tizimning asosiy semantik ustunlarini tashkil qiladi. Ushbu oppozitsiyalar orqali Muqimiy jamiyatdagi ma'naviy ziddiyatlarni ochib beradi. Ayniqsa, ijobiy mazmundagi birliklarning xalq va ma'rifat bilan bog'lanishi kollektiv identitetning ma'naviy asoslarini ko'rsatadi.

Muqimiy she'riyatida poetik subyektning milliy identitet bilan aloqasi ham muhim o'rin tutadi. Shoir xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar va ma'naviy qadriyatlarini poetik til vositasida aks ettiradi. Ayniqsa, xalqona uslub va milliy ruhga yaqin poetik obrazlar kollektiv identitetning milliy xususiyatlarini kuchaytiradi. Natijada shoir poetikasi milliy tafakkurning badiiy ifodasiga aylanadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Muqimiy poetikasida subyektiv "men" va kollektiv identitetning o'zaro munosabati bir necha semantik qatlamlar asosida shakllangan. Birinchi qatlam individual hissiyot va ruhiy kechinmalar bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi qatlam xalqning umumiy ijtimoiy kayfiyati va ma'naviy ehtiyojlarini qamrab oladi. Uchinchi qatlam esa milliy identitet va tarixiy xotira bilan aloqador poetik birliklardan iborat. Ushbu qatlamlarning o'zaro uyg'unligi Muqimiy poetikasining murakkab semantik tizimga ega ekanligini ko'rsatadi.

Shoirning poetik tilida emotsional-ekspressiv vositalarning faol qo'llanishi individual va kollektiv ruhiyatni yaqinlashtiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Muqimiy ayrim hollarda achinish, iztirob, quvonch yoki norozilikni ifodalovchi birliklardan foydalanib, o'quvchini ruhiy jihatdan poetik qahramonga yaqinlashtiradi. Natijada o'quvchi shoirning individual hissiyotlarini xalqning umumiy kechinmalari sifatida qabul qiladi. Bu esa kollektiv identitetning emotsional asosda shakllanishiga xizmat qiladi.

Muqimiy satirasida kinoya va ironik vositalarning qo'llanishi ham muhim semantik ahamiyatga ega. Shoir ayrim obrazlarni tashqi jihatdan ijobiy ko'rsatgan holda, ichki mazmun orqali ularning asl mohiyatini fosh etadi. Bu usul orqali jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik va riyokorlik tanqid qilinadi. Ayniqsa, mansabdor shaxslar bilan bog'liq poetik obrazlarda

individual “men” xalq manfaatlarini himoya qiluvchi tanqidiy ovozga aylanadi. Shu tariqa satirik poetika kollektiv identitetning tanqidiy qirralarini ochib beradi.

Muqimiy poetikasida xalq manfaatlari va individual ruhiyatning uyg'unlashuvi ma'rifatparvarlik g'oyalari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Shoir ilm, ma'rifat va insoniylikni jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida ulug'laydi. Shu sababli uning lirik qahramoni xalqning ma'naviy uyg'onishi uchun qayg'uruvchi obraz sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa kollektiv identitetning ma'rifiy xarakterini ko'rsatadi.

Quyidagi jadvalda Muqimiy she'riyatida subyektiv “men” va kollektiv identitetni ifodalovchi asosiy semantik birliklar hamda ularning poetik funksiyasi ko'rsatilgan.

Semantik birlik	Semantik yo'nalish	Poetik funksiyasi
Men	Individual	Muallif ruhiyatini ifodalash
Xalq	Kollektiv	Jamoaviy ongini aks ettirish
Dard	Emotsional	Umumxalq iztirobini ko'rsatish
Mehr	Axloqiy	Insoniylik g'oyasini ifodalash
Ilm	Ma'rifiy	Taraqqiyot va uyg'onish timsoli
Jaholat	Salbiy	Ma'naviy inqirozni ko'rsatish

Tahlil natijalari Muqimiy poetikasida subyektiv “men” va kollektiv identitet bir-biri bilan uzviy bog'liq holda shakllanganini ko'rsatdi. Shoir individual hissiyotlarni xalqning umumiy ruhiyati va ma'naviy ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish orqali o'ziga xos poetik tizim yaratgan. Bu tizimda xalq manfaatlari, adolat, insoniylik va ma'rifat g'oyalari yetakchi semantik maydonni tashkil qiladi.

Shuningdek, tadqiqot davomida Muqimiy she'riyatida xalqona uslub, metaforik birliklar, emotsional-ekspressiv vositalar hamda satirik poetikaning kollektiv identitet shakllanishidagi roli aniqlashtirildi. Ayniqsa, poetik subyektivning xalq bilan mushtaraklik hissi shoir ijodining asosiy badiiy-estetik xususiyati sifatida namoyon bo'ldi. Bu esa Muqimiy poetikasining nafaqat individual ruhiyat, balki xalqning umumiy ma'naviy dunyosini aks ettiruvchi poetik tizim ekanligini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, Muqimiy she'riyati individual va jamoaviy tafakkurning badiiy uyg'unligini aks ettiruvchi yuksak poetik hodisa hisoblanadi. Shoirning “meni” xalqdan ajralmagan holda shakllanadi va jamoaviy ongning poetik ifodachisiga aylanadi. Shu jihatdan qaralganda, Muqimiy poetikasini identitet va lingvopoetika nuqtayi nazaridan o'rganish o'zbek adabiyotshunosligi hamda tilshunosligi uchun muhim ilmiy natijalarni beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari Muqimiy she'riyatida subyektiv "men" va kollektiv identitet o'rtasidagi munosabatlar murakkab lingvopoetik tizim asosida shakllanganini ko'rsatdi. Shoir poetikasida individual ruhiyat xalqning umumiy ma'naviy dunyosi, ijtimoiy kayfiyati va milliy qadriyatlari bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Muqimiy lirik qahramoni shaxsiy hissiyot va kechinmalarni ifodalash jarayonida xalq manfaatlarini, jamiyat dardi va ma'naviy ehtiyojlarini ham aks ettiradi. Natijada poetik "men" oddiy individual obraz bo'lib qolmay, jamoaviy ong va xalq ruhiyatining badiiy ifodachisiga aylanadi.

Tahlillar davomida Muqimiy she'riyatida xalqona uslub, metaforik birliklar, kinoya, emotsional-ekspressiv vositalar va satirik poetikaning kollektiv identitetni shakllantirishdagi roli aniqlandi. Shoirning "xalq", "el", "dard", "mehr", "ilm", "haqiqat" kabi birliklardan faol foydalanishi individual va jamoaviy tafakkur uyg'unligini ta'minlagan. Ayniqsa, antonimik semantik oppozitsiyalar orqali haqiqat va yolg'on, ma'rifat va jaholat, insoniylik va riyokorlik o'rtasidagi qarama-qarshiliklarning badiiy ifodasi kuchaytirilgan. Bu esa Muqimiy poetikasining chuqur semantik qatlamga ega ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shoir ijodida kollektiv identitetning milliy tafakkur, tarixiy xotira va xalqning ma'naviy qadriyatlari bilan chambarchas bog'liq holda shakllanganini tasdiqladi. Muqimiy she'riyatida xalqning ruhiy holati, ijtimoiy dardi va ma'rifiy intilishlari individual poetik subyekt orqali umumlashtiriladi. Shu sababli shoir poetikasi o'zbek mumtoz adabiyotida xalqchilik va milliy identitetning yorqin badiiy namunasi sifatida muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot asosida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- Muqimiy she'riyatini identitet va konseptologiya yo'nalishida yanada chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq;
- Shoir poetikasidagi subyektiv "men" va jamoaviy ong munosabatlarini zamonaviy lingvopoetik metodlar asosida tahlil qilish zarur;
- O'zbek mumtoz she'riyatida kollektiv identitet masalasini boshqa ma'rifatparvar va jadid ijodkorlari asarlari bilan qiyosiy tadqiq etish ilmiy samaradorlikni oshiradi;
- Oliy ta'lim muassasalarida Muqimiy ijodining xalqparvarlik va milliy tafakkur bilan bog'liq jihatlarga bag'ishlangan maxsus kurslar tashkil etish foydali bo'ladi;
- Shoir asarlaridan yosh avlodda milliy identitet, ma'naviy poklik va xalqparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda samarali foydalanish lozim.

Umuman olganda, Muqimiy poetikasi individual va jamoaviy tafakkurning badiiy uyg'unligini aks ettiruvchi yuksak estetik hodisa hisoblanadi. Shoirning poetik "meni" xalq ruhiyati bilan birlashib, milliy badiiy tafakkurning muhim ifodasiga aylangan. Shu jihatdan qaralganda, Muqimiy ijodini lingvopoetik va semantik asosda o'rganish o'zbek adabiyotshunosligi hamda tilshunosligi rivojida muhim ilmiy natijalarni taqdim etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muqimiy. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1974.
2. Muqimiy. Devoni Muqimiy. – Toshkent: Fan, 1960.
3. Ozod Sharafiddinov. Adabiyot – hayot darsligi. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2010.
4. Naim Karimov. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999.
5. Begali Qosimov. Milliy uyg‘onish. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2002.
6. Ibrohim Haqqulov. Badiiy so‘z shukuhi. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2009.
7. Abdug‘afur Rasulov. Badiiylik – bezavol yangilik. – Toshkent: Sharq, 2007.
8. Nemat Mahmudov. Til va jamiyat. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2013.
9. Shavkat Rahmatullayev. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2006.
10. Yo‘ldoshev B. Badiiy matn lingvopoetikasi. – Toshkent: Fan, 2008.
11. Umurov H. Badiiy ijod asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2001.
12. Karimov S. O‘zbek tilining badiiy uslubi. – Toshkent: Fan, 1992.
13. Mamajonov A. Lingvistik tadqiqot asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2011.
14. Qo‘ng‘urov R., Begmatov E., Tojiyev Y. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
15. Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-o‘zbekcha izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘qituvchi, 1983.
16. Valixo‘jayev B. O‘zbek adabiyotshunosligi tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston, 1993.
17. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.
18. Solijonov Y. Adabiyot va talqin. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2004.
19. Rasulov A., Yo‘ldoshev Q. Badiiy matn tahlili asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
20. To‘xlijev B. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.